

Özelleşen Elektrik Dağıtım Şirketlerinde Her 100 Kişiden 72'si Taşeron...

ELEKTRİK DAĞITIMINDA TAŞERON YIKIMI

Kahraman Yapıcı

EMO İzmir Şube Basın- Soma Katliamı sonrasında yoğun olarak tartışılan taşeron sistemi, pek çok meslek alanında hızla yaygınlaşıyor. Özel istihdam büroları ve kiralık işçilik uygulamalarıyla birlikte AKP dönemi, “dayıbaşı sistemi” olarak da kamuoyunda bilinen taşeron uygulamasının en çok yaygınlaştığı dönem oldu. İşçilik maliyetlerinin düşürülmesi adına yaratılan taşeronlaştırma, çalışanların özlük haklarında gerilemeye neden olurken, işçi sağlığı ve güvenliği açısından “yıkıcı” etkiler yaratıyor. EPDK'nın dağıtım şirketlerine ilişkin açıkladığı veriler, dağıtım şirketlerinde taşeronlaşmanın 2014 yılındaki yüzde 66.7 düzeyinden 2016 yılında yüzde 72.5'e yükseldiğini ortaya koydu. Dağıtım şirketlerindeki istihdam 2016 yılında azaldı.

Özel sektör tarafından işletilmesine rağmen mülkiyeti halen kamuda olan ve görev süresi sonunda yeniden kamuya devredilecek olan elektrik dağıtım tesislerindeki istihdama ilişkin ilk veriler; Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun (EPDK) “Elektrik Piyasası 2014 Yılı Piyasa Gelişim Raporu” ile 4 Kasım 2015 tarihinde kamuoyuna açıklandı. Rapora göre, 2014 itibarıyla en çok çalışan 5 bin 353 kişiyle Dicle Elektrik Dağıtım AŞ bünyesinde yer alırken, 945 kişiyle en az çalışan Kayseri ve Cıvırı Elektrik Türk AŞ'de bulunmaktadır. Elektrik dağıtım şirketlerinin toplam çalışan sayısı ise 44 bin 943 olmasına karşın, kadrolu çalışan sayısı 14 bin 970'te kalmaktadır. Özelleştirme öncesi TEDAŞ'ın 2007 Yılı Faaliyet Raporu'na bakıldığında ise kamudaki dağıtım şirketlerinde kadrolu çalışan sayısının 27 bin 851 olduğu görülmektedir. 2007 yılında özel sektörde olan Kayseri bölgesi çalışanları da kapsama alınsa bile, kadrolu çalışan sayısında yüzde 46 oranında düşüş olduğu ortaya çıkmaktadır. Rakamlar özelleştirmelerin ardından TEDAŞ bünyesindeki personelin önemli bir kısmının kaybedildiğine işaret etmektedir.

Raporda yer alan bilgilere göre; 14 bin 970 kadrolu çalışana karşılık bu şirketlerde 29 bin 973 kişi taşeron şirketler aracılığıyla çalıştırılmaktadır. Özelleştirmeler ile birlikte taşeron uygulamalarının büyük ölçüde yaygınlaştığı bilinmesine karşın, elektrik dağıtımını gibi bir kamu hizmetinde taşeronlaşma oranının 2014 yılında toplamda yüzde 67 gibi yüksek bir orana ulaşması yıkımın geldiği noktayı göstermesi açısından son derece anlamlıdır. Deneyimli çalışan sayısındaki düşüş ve taşeronlaşma oranının tehlikeli boyutlara ulaşması, kurum içinde deneyimin aktarılması ve kalıcı hale gelmesine de engel olmaktadır. Kritik bir altyapı hizmeti olan elektrik dağıtımını alanında yılların emeğiyle oluşmuş deneyim özelleştirmelerle yok edildiği gibi özelleştirme

2016 sonu itibarıyla elektrik dağıtım bölgelerindeki çalışan sayısı 54 bin 412 olmuştur. Çalışanların 14 bin 984'ü kadrolu iken, 39 bin 428'i taşeron şirketler aracılığıyla istihdam edilmektedir.

sonrası çalışanların ağırlıklı olarak taşeron şirketler aracılığıyla istihdam edilmesi, alan bilgisi ve deneyimin birikmesine yol açmaktadır.

Kadrolu işçi sayısındaki düşüş ve taşeron işçi sayısındaki yükselme; taşeron uygulamasının “işyerinin temizliği” gibi asli iş unsuru taşımayan konuları çoktan aştığını göstermektedir.

Ne yazık ki sistem güvenliğini ve yurttaşların kesintisiz kaliteli enerjiye ulaşmasını yakından ilgilendiren işlerde çalışan mühendisler de dahil olmak üzere teknik personel taşeron firmalar aracılığıyla görev alabilmektedir.

Taşeronlaşma oranı bakımından 2014 yılı itibarıyla listenin ilk sırasında her 100 çalışandan 86'sının taşeron olarak istihdam edildiği CLK Boğaziçi yer almaktadır. Meram ve Akdeniz yüzde 80'i aşan oranlarla ilk 3 sırayı alırken, Çamlıbel, Uludağ, Toroslar, Başkent, GDZ, Trakya ve ADM de yüzde 70'i aşan oranlarla listenin üst sıralarını kaplamaktadırlar. Listenin son sırasında ise yüzde 11'lik oranıyla İstanbul Anadolu Yakası Elektrik Dağıtım AŞ vardır.

Taşeronlaşma Oranları (Yüzde)			
Dağıtım Şirketi	2014	2015	2016
BOĞAZIÇI	86,4	90,3	83,2
DİCLE	63,5	62,9	56,2
BAŞKENT	73,2	78,4	79,4
TOROSLAR	74	80,2	87,8
ULUDAĞ	76,9	83,7	85,3
AKDENİZ	83,8	86,9	86,3
YEŞİLIRMAK	64	73,1	64,1
MERAM	84,8	80,6	70,5
ARAS	52,2	67,4	71,8
İSTANBUL ANADOLU	10,9	38,8	63,4
SAKARYA	16,1	25,5	29,7
GDZ	72,5	70,2	79,4
ÇORUH	68,9	80	79,9
OSMANGAZI	34,6	48,5	31,8
FIRAT	59,3	82,1	83,6
ÇAMLIBEL	77,6	78,6	85,1
VANGÖLÜ	58,1	55,9	60,6
ADM	70,5	69,7	82,4
TRAKYA	71,1	73,8	58,5
AKEDAŞ	66,7	67	68,8
KAYSERİ VE CİVARI	43,3	42,9	42,7
Genel Toplam	66,7	71,6	72,5

Yeni İşe Başlayan Her 100 Kişiden 95'i Taşeron

EPDK'nın Elektrik Piyasası 2015 Yılı Piyasa Gelişim Raporu'na bakıldığında kadrolu işçi sayısının bir önceki yıla göre 502 kişi artarak 15 bin 472 kişiye ulaşmasına karşın, taşeron işçi sayısının 9 bin 106 kişi artarak 39 bin 79'a ulaştığı görülmektedir. Toplam çalışan sayısı ise bir önceki yıla göre yüzde 21.4 oranında artarak 54 bin 551 olmuştur. Yapılan hesaplamada, taşeronlaşma oranının bir önceki yıla göre 4.9 puan artarak yüzde 71.6'ya tırmandığı görülürken, istihdam artışının yalnızca 5.2'sinin kadrolu işçilerden oluşması dikkat çekmiştir. Bir anlamda 2015 yılında işe başlayan her 100 kişiden yalnızca 5'inin kalıcı kadrosu bulunurken, diğerleri taşeron kapsamındadır.

Bir önceki yıl da listenin başında yer alan CLK Boğaziçi Elektrik 2015'te de 4 puanlık artışla yüzde 90'ı aşkın bir taşeronlaşma oranına ulaşmıştır. Boğaziçi'nde kadrolu çalışan sayısı 139 kişi azalmasına karşın, taşeron çalışan sayısı 706 kişi artmıştır.

Taşeron çalışanların oranı açısından 2014'te üçüncü sırada bulunan Akdeniz Elektrik'te bu oran 3.1 puanlık artışla yüzde 87'ye ulaşmıştır. Bu bölgede bir önceki yıla kıyasla 28 kadrolu istihdama karşılık 766 taşeron çalışan artışı görülmüştür. Benzer şekilde bir önceki yıl beşinci sırada yer alan Uludağ Elektrik'in taşeronlaşma oranı da 6.8 puanlık artışla yüzde 84'e ulaşmıştır. Uludağ Elektrik de 2015 yılında 29 kadrolu personele karşılık taşeron çalışan sayısını 1264 kişi artırmıştır.

2014'te listenin son sıralarında yer alan Fırat EDAŞ ise 22.8 puanlık artışla yüzde 82'ye çıkardığı taşeronlaşma oranıyla dördüncü sıraya kadar yükselmiştir. Bu bölgede kadrolu işçi sayısı 51 kişi azalırken, taşeron işçi sayısı 966 kişi artmıştır.

Listenin devamında sırasıyla Toroslar, Çoruh, Çamlıbel, Başkent, Trakya ve Yeşilirmak yer alırken, bu bölgelerde taşeronlaşma oranında Türkiye ortalamasının üstündedir.

Yılın en önemli değişimi ise İstanbul Anadolu Yakası'nda yaşanmıştır. Bir önceki yıl yüzde 11'lik oranıyla listenin son sırasında bulunan bölgede 140 kadrolu işçiye karşılık, taşeron çalışan sayısı 755 kişi artmıştır. Listenin son sıralarında yer alan bölge, bir yıl sonra yüzde 38.8'lik taşeron oranıyla orta sıralara tırmanmıştır.

Kadrolu Azalıyor, Taşeron Artıyor

EPDK, 2016 yılı verilerini de 30 Mayıs 2017 tarihli Elektrik Piyasası 2016 Yılı Piyasa Gelişim Raporu'nda açıkladı. Buna göre; 2016 sonu itibarıyla elektrik dağıtım bölgelerindeki çalışan sayısı 54 bin 412 olmuştur. Çalışanların 14 bin 984'ü kadrolu iken, 39 bin 428'i taşeron şirketler aracılığıyla istihdam edilmektedir. Bir önceki yıl toplam istihdamda yaşanan yüzde 21.4'lük artış 2016 yılında erimeye başlamıştır. İstihdamdaki azalış ise kadrolu çalışan sayısının düşürülmesinden kaynaklanmıştır. Kadrolu çalışan sayısı 488 kişi azalırken, taşeron çalışan sayısı 349 kişi artmıştır. Böylece toplam istihdamda 139 kişilik net azalma sonucunda, istihdam artışı eksi değere dönüşmüştür.

2015 ve 2016 rakamları bir arada düşünüldüğünde, işe alımların taşeron tarafında yoğunlaştığı, personel sayısının azalmasının ise kadrolu çalışanlardan kaynaklandığı görülmektedir. Yine 3 yıllık rakamlar elektrik dağıtım bölgeleri için istisna niteliğinde olması gereken taşeronlaşmanın asli istihdam şekline dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye ortalamasının yüzde 72.5 olduğu taşeronlaşma oranında listenin en üst sırasında yüzde 87.8'le Toroslar yer almaktadır. Bir önceki yıla göre kadrolu çalışan sayının 100 kişi azaldığı dağıtım bölgesinde, taşeron çalışan sayısı ise 1708 kişi artmıştır.

Listenin ikinci sırasında yüzde 86.3'lük taşeronlaşma oranıyla Akdeniz yer alırken, bir önceki yıla göre bu bölgede taşeron çalışan sayısı 914 kişi azalırken, kadrolu çalışan sayısı 120 kişi artış göstermiştir.

Taşeronlaşma oranı açısından üçüncü sırada yüzde 85.3'lük oranıyla Uludağ yer almaktadır. Bir önceki yıla göre kadrolu çalışan sayısı 130, taşeron çalışan sayısı da 306 kişi düşerken; taşeronlaşma oranı 1.7 puan büyüyen bölge üçüncü sıraya yerleşmiştir.

Dördüncü sıraya 2016 yılında yüzde 85.1'lik oranıyla Çamlıbel yerleşmiştir. Bu bölgede bir önceki yıla göre; kadrolu çalışan sayısındaki düşüş 128 olurken, taşeron kapsamındaki düşüş 2 kişiyle sınırlı kalmıştır. Bölgenin taşeronlaşma oranı bir önceki yıla göre 6.5 puan artış göstermiştir.

İşçi sağlığı ve güvenliği önlemlerini bile bir maliyet unsuru olarak gören şirketlere, "güvenlik" üzerinden yeni kaynak transferi kabul edilemez. Acilen yapılması gereken; dağıtım şirketlerinin işçi sağlığı ve güvenliği uygulamaları açısından da idari olarak denetlenmelidir.

Listenin beşinci sırasında yüzde 83.6'lık taşeronlaşma oranıyla yer alan Fırat bölgesinde kadrolu çalışan sayısı 3 kişi azalırken, taşeron sayısı 162 kişi artmıştır.

Altıncı sırada geçmiş yıllarda daha üst sıralarda bulunan Boğaziçi yüzde 83.2'lik oranıyla yer almıştır. Bölgede bir önceki yıla göre taşeron işçi sayısı 1277 kişi azalırken, kadrolu çalışan sayısı 207 kişi artmış ve kadrolaşma oranı 7.1 puan düşüş göstermiştir.

Türkiye genelindeki yüzde 72.5'lik oranın üstünde kalan Çoruh, Başkent ve GDZ bölgeleri de listenin üst sıralarına yerleşmişlerdir.

Bu yıl itibariyle yüzde 50 sınırının altında kalanlar ise sırasıyla Kayseri ve Cıvırı (yüzde 42.7), Osmangazi (yüzde 31.8) ve Sakarya bölgesi (yüzde 29.7) olmuştur. Bu 3 bölge listenin de son 3 bölgesini oluşturmuştur.

Yeni Çalışanın Binde 14'üne Kadro

İstatistiklere yansıyan 3 yıllık verilere bakıldığında; yüzde 21'lik artışla yaratılan toplamda 9 bin 469 kişilik yeni istihdamın yalnızca 14'ünün kadrolu çalışan olduğu görülmektedir. Yani son 3 yıllık dönemde yeni çalışanlardan kadrolu olanların toplam istihdam artışı içindeki payı binde 15'in altındadır. Aynı dönem içinde Türkiye geneli taşeronlaşma oranı 5.7 puan artış gösterirken, 2014 yılında listenin en sonunda yer alan İstanbul Anadolu Yakası'nın taşeronlaşma oranı 52 puan birden yükselmiş; Fırat bölgesinde de 24 puanlık tırmanış dikkat çekmiştir. Aras bölgesi taşeron oranını en çok artıran bölgeler arasında 20 puan ile üçüncü olurken, Toroslar ve Sakarya bölgelerinde de 14 puanlık artış yaşanmıştır. ADM 12, Çoruh 11, Uludağ 8, GDZ 7 ve Başkent 6 puanlık artışlarla Türkiye genelinin üzerinde taşeron oranını artıran bölgeler olmuşlardır. 2014-2016 döneminde Kayseri ve Cıvırı bölgesinde 1 puan, Osmangazi ve Boğaziçi'nde 3 puan, Dicle'de 7, Trakya'da 13 ve Meram'da 14 puanlık taşeron oranında düşüş kaydedilmiştir.

Taşeron Risk Demek

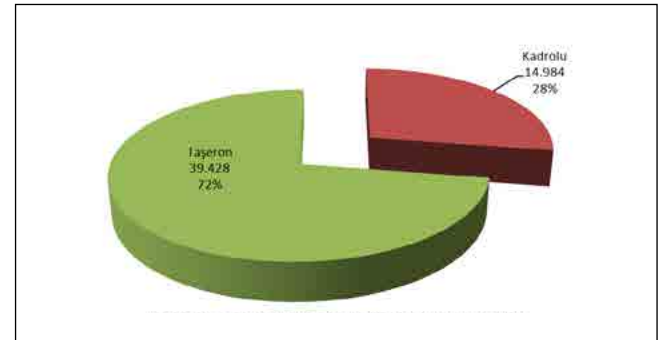
Kimi bölgelerde dönem dönem taşeron çalışan oranının yüzde 90'ları bulduğu koşullarda, temel bir insan hakkı elektrik enerjisine erişim için kritik önemde olan dağıtım altyapısının sağlıklı olarak gelişiminden söz edilemez. Riskli çalışma koşullarına sahip, işçi sağlığı ve güvenliği önlemlerinin üst düzeyde alınması gereken bu alandaki taşeronlaşma oranı yüksekliği ayrıca risk oluşturmaktadır. Güvenlik önemlerinin maliyet unsuru olarak görüldüğü bu koşullarda, çalışma düzenini taşeron şirketlerin, bir anlamda "dayıbaşı"larının inisiyatifine bırakmak riski artırmaktadır. Yüksek bulunan enerji maliyetlerini, işçilik giderlerini aşağı çekerek, kârlılık oranını yükseltme işlevi gören taşeronlaşma sisteminin, şebekenin gelişimi ve çalışanların güvenliği açısından risk oluşturduğunu saptamak için sadece Soma Katliamı'nı ortaya çıkaran nedenlere bakılması bile yeterlidir.

AKP İktidarı, 1 Kasım 2015 tarihinde yapılan genel seçimler öncesinde kamu kurumlarında asli işlerde çalıştırılan taşeron işçilerin kadroya geçirileceğine ilişkin propaganda yaparak oy istemiştir. İşçilerin açtığı davalarda asli işlerde çalıştırılan taşeron işçilerinin kadrolular ile aynı hakları

alması gerektiğine ilişkin çok sayıda mahkeme kararı bulunmaktadır. İşçilerin hem hukuki hem de sendikalar üzerinden verdikleri fiili mücadele sonuç alıcı bir aşamaya kadar gelmiştir. Mahkeme kararlarının uygulanması anlamına gelen kadroya geçiş; seçim vaadi haline getirilmesine rağmen, aradan geçen zaman dilimi içinde uygulanmamıştır. Seçim vaadinden anlaşılacağı gibi asli işlerde çalıştırılanların taşeron şirketler aracılığıyla istihdamı hukuki değildir. Neo-liberal politikaların en ağır uygulayıcısı olan AKP iktidarının kamuda sürdüremediği bu sistemin, halen kamu mülkiyetinde olan elektrik dağıtım altyapısını işleten şirketler tarafından yürütülebilmesinin koşulları da yoktur.

Denetim Yerine "Bonus" Dönemi

Taşeron şirketlerin tehlikeli ortamlarda faaliyet gösteren çalışanlara ne kadar eğitim verdiği, işçi sağlığı ve güvenliği önlemlerini ne kadar aldığı belirsizdir. EPDK Başkanı Mustafa Yılmaz'ın "performans iyileştirmesini sağlamak amacıyla, alt yüklenicisi ile beraber ölümlü iş kazası yaşanmayan şirketlerin tarifelerinde ilave bonus uygulamayı planladıklarına"¹ yönelik açıklamaları, taşeron sisteminin taşıdığı riski de gözler önüne sermektedir. Bataklığı kuruttuktan çok dağıtım şirketlerinin yurttaşlardan daha fazla tahsilat yapması mantığına dayanan bu tip uygulamalar ile soruna çözüm bulunmasını beklemek doğru olmayacaktır. İşçi sağlığı ve güvenliği önlemlerini bile bir maliyet unsuru olarak gören şirketlere, "güvenlik" üzerinden yeni kaynak transferi kabul edilemez. Açıklama Soma Katliamı'na neden olan "denetimsizleştirme" uygulamasının bu alanda da bir yönetim biçimi olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Acilen yapılması gereken; dağıtım şirketlerinin işçi sağlığı ve güvenliği uygulamaları açısından da idari olarak denetlenmesidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ise sahadada güvenlik denetimlerine başlamaması durumunda Soma benzeri işçi katliamlarının yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

Dağıtım Şirketleri Personel Sayıları-2016

Kaynaklar

- TEDAŞ 2007 Yılı Faaliyet Raporu
- Elektrik Piyasası 2014 Yılı Piyasa Gelişim Raporu
- Elektrik Piyasası 2015 Yılı Piyasa Gelişim Raporu
- Elektrik Piyasası 2016 Yılı Piyasa Gelişim Raporu
- <https://www.dunya.com/sectorler/enerji/epdk039dan-sirketlere-tarife-quotbonusquotu-haberi-293004>

¹ <http://enerjiensitusu.com/2015/09/25/epdkdan-olumlu-is-kazasi-yasanmayan-sirketlerin-tarifelerine-ilave-bonus/>